

Jāņu nakts mistērijas

Vasaras saulgrieži ir laiks, kad šķiet, ka katrs zieds pļavā ir enerģiski elektrizēts. Dziesmas pie ugunskura var izdziedāt skaļāk, dancot jestrāk, kā arī apcerēt nākotni un pārdomāt pagātņi. Noskaidrojām, kā svētkus pavadījuši sabiedrībā zināmi ļaudis un vai viņiem izdevies piedzīvot un izjust saulgriežu maģiju.

Liene Šomase no mammas mantojusi dažādas gudrības

«Jāņus vajag pavadīt kopā ar draugiem – ņemt ģitāras un dziedāt Līgo dziesmas, jo šie ir arī mīlestības, cieņas un satiecības svētki,» īsi un kodolīgi vasaras skaļākos svētkus raksturo dziedātāja Liene Šomase.

«Mūsu senči latviskumu un folkloru ir turējuši godā ilgu gadu, un mēs to esam mantojuši no paaudzes uz paaudzi. Man jāsaka liels paldies savai mammai Artai. Bērniības gaitas esmu pavadījusi folkloras kopā, piedaloties gan festivālos, gan dažādās skatēs. Toreiz tīņa vecumā man tas nelikās tik vērtīgi. Beidzamajos gados uz to skatos daudz savādāk. Mana mamma ir sertificēta folkloriste, kas vada krustabas pēc senlatviešu tradīcijām un rituāliem,» savu saikni ar latviskām tradīcijām skaidro dziedātāja.

Liene Šomase Jāņus šoreiz atzīmējusi savā radošajā studijā astronomiskajos saulgriežos, kas iekrita 20. jūnijā, lai parādītu gan maziem, gan lieliem bērniem, kā svētki jāsvin pēc latviešu tautas tradīcijām. «Radošajā studijā izveidoju Jāņu ugunskuru no koka, ko, protams, nededzinājām, jo telpās to darīt nedrīkst. Pēc tam šī ugunskura kociņus sadedzināju īstajā ugunskurā, kad atzīmēju Jāņus Kurzemes laukos. Man ir liels prieks, ka senču gudrības savulaik esmu saņēmusi no savas mammas un tagad tās varu nodot tālāk Latvijas talantīgajiem bērniem un jauniešiem. Arī mana meitiņa jau kopš mazotnes ir iepazinusi senlatviešu tradīciju burvību. Viņa zina visas dziesmas, gan «Pie dieviņa gari galdi», gan «Bluķa māte bluķi vilka», ko dzied ziemas saulgriežos. Saulgriežu mistika ir tajā vieglajā un vienkāršajā, kas ir mūsu tautas tradīcijas. Hokejā visi satiekas arēnā un kliedz par uzvaru, un ir vienoti, līdzīgi ir saulgriežu svētkos. Pat saule, kas uzaust pēc Līgo nakts Jāņu rītā, ir savādāka nekā citas dienas. Tā ir nakts, kas it kā ir visīsākā, bet tajā pašā laikā visspēcīgākā. Tas ir brīnišķīgi, ka aizvien vairāk cilvēku Latvijā organizē saulgriežus un tik daudzi, kuri vairs nedzīvo Latvijā, ņem darbā atvaļinājumus Lielbritānijā un Īrijā, lai svinētu Jāņus dzimtenē,» ar novērojumiem dalās Šomase.

Dziedātājas tradīcija ir nemainīga kopš bērniības – katru gadu 23. jūnija rītā viņa dodas uz pļavu lasīt jāņuzāles. «Šogad izstaigāju Kurzemes pļavas. Bija ļoti savādi, ka cilvēki svešās pļavās iet necienīgi. Tāda sajūta, ka mežacūkas būtu skrējušas cauri rudzupuķu pļavām, tā vis nedrīkst. Bet tas skaistums, kas ir katrā novadā, ir neapprakstāms. Ziedus vajadzētu plūkt ar cieņu. Ja es paņemu no pļavas kaut ko, tad es pasakos meža mātei un dabai par to, ko viņa ir atļāvusi ņemt. Ja es ņemu ziedus no pļavas, tad katru gadu ziemā braucu uz mežu, lai nestu zvēriņiem kartupelīšus, burkāniņus un kāpostiņus, kas ir tā mijiedarbība. Ja tu kaut ko ņem, tad tev ir jādod arī atpakaļ. To mācu arī jauniešiem savā studijā, kurā arī ikdienā ir sastopamas visas četras dabas stihijas – uguns, ūdens, gaiss un zeme, tāpēc ka nevēlos izcelt tikai vienu. Katrā dzīves periodā ir sava stihija vai senlatviešu dievība, kas palīdz smelt spēku. Es stāstu saviem studentiem, ka ir piecas maņas un sestā maņa ir sajūta, kas ir pati svarīgākā. Mums ir jāmīl un jāciens cilvēki, savs darbs, daba un jebkura situācija, kas notiek. Cilvēkam ir tiesības kļūdīties, jo tā ir dzīve. Visstiprākais un gudrākais cilvēks būs tas, kas no kļūdām mācīsies un ies uz priekšu ar vērtībām un cieņu. Reiz es stāstīju savai draudzenei, ka mīlu pat katru sīkāko zāles stiebru, kas aug uz zemes, par ko viņa tikai smējās. Rūpīgi attiecos arī pret mazām radībām. Piemēram, šogad, 22. jūnijā, braucot uz Kurzemes laukiem, es ieraudzīju dzeltenu zirneklīti. Daudzi cilvēki baidās no zirneklītiem, kur nu vēl no dzeltena, bet es to uztvēru kā retumu un dabas svētību,» ar savām sajūtām un pārdzīvojumiem dalās dziedātāja.

*

Māra Upmane-Holšteine pin raganu mezglus

«Mūsu ģimenē ir mazi bērni, tādēļ šogad bija grūti ievērot tradīcijas. Svarīgāk būt kopā un atpūsties ar tuvajiem cilvēkiem. Pie ugunsкура bija laba kompānija un arī ģitārists. Nakts vidū piedzīvojām arī pliko skrējieni, ko vairāk piekopa saimnieki, pie kuriem jau otrreiz svinējām Jāņus,» atklāj grupas «Astro'n'out» soliste Māra Upmane-Holšteine.

«Pliko skrējienā paši nepiedalījāties, jo bērni bija jāliek gulēt. Viena lieta, kas atšķīrās un ko piefiksēju, ka šajā naktī bērni gulēja nemierīgāk nekā citas nakts. Likās arī, ka visas dziesmas skanēja labāk un skaļāk, varbūt tā bija Jāņu nakts maģija, bet varbūt kopības sajūtas spēks. Jāņu vakarā atklājām, kur noplūkt arī gardas meža zemenes. Katram dzīves posmam ir savi Jāņi. Vienā tu vēlēties pavadīt kopā ar ģimeni un mierīgāk, otrā sacensties, kurš pacels visvairāk alus kausu un kurš augstāk lēks par ugunsкуру. Šogad mums tāpat notika ballīte, kurā dziedājām skaļāk nekā citas reizes. Likās, ka Jāņu vainags man šogad nebūs, jo mazākais bērns vēl ir uz rokām, netiku arī pie puķēm, un laiks bija diezgan vēss. Tad es nodomāju, kāpēc mēs tik ļoti ieciklējamies uz vainagiem, jo varbūt arī ir laiks, kad nevajag to vainagu. Nākamajā dienā pēc Jāņiem tomēr ieguvu savu vainadziņu, bet vīram tika pīnīte uz rokas.

Citus gadus ar draugiem sienam vēlmju mezglus. Saka, ka Jāņu nakts ir tā maģiskā, kad vēlmes piepildās, tad striķīti iesien kaut kādu spalviņu, puķīti vai vienkārši deviņas pogas. Parasti, lai veidotu šos mezgliņus, tiek atrasti dabas materiāli – kociņi, spalviņas, puķītes, un tad, katru lietu iesienot, ievēlies to, kam nākamajā gadā jāpiepildās. Man šīs vēlmes ir ļoti precīzi piepildījušās, ieskaitot pat tik nopietnas vēlmes kā bērnu nākšana pasaulē. Iespējams, kādam šī metode noderēs un to varēs izmantot nākamajā gadā. Par mezgliņu siešanu es arī atcerējos nakts vidū, kad bija jau par vēlu. Ir gadi, kad ir vienkārši jāļaujas plūdumam, un šis varētu būtis tas gads, kad man ir vienkārši jādzīvojas pa mājām. Un ir gadi, kad raganu mezgli ir jāsasien, lai tu zinātu, ko tu gribi. Brīdī, kad jau bija par vēlu, es tā padomāju, ka šis gads jāvelta bērniem, dzīvojot pa mājām, bet mērķi un ambīcijas ir jāpiepilda brīvākā gadā. Ir arī divi veidi, cik daudz mezglus siet, var sasiet deviņus mezglus, bet var veltīt arī ilgāku laiku, padomāt un sasiet 27, kas sauktos trejdeviņi vēlmju mezgli. Mazākos mezglus sien, lai piepildītu, šķiet, mazākas vēlmes, bet lielākus mezgliņus lielākām vēlmēm. Pēc tam šo vēlmju pīnīti nes mājās un noliec sev redzamā vietā, nākamajā gadā to sadedzini Jāņu ugunskurā un sien jaunus mezglus, tādā veidā noslēdzot vienu gadu. Iespējams, ka tas kalpo kā atgādinājums ikdienai, lai vairāk padomātu par sev nozīmīgām lietām un censtos tās arī īstenot. Raganu mezglu siešanas tradīcija nav latviska, to aizguvu no savas draudzenes Anastasijas, kas ir dzimusi Krievijā,» savus rituālus atklāj dziedātāja.

*

Juris Kulakovs Jāņu naktī dzīvoklī viens

Komponists Juris Kulakovs šogad nesvinēja svētkus, bet gan strādāja, lai citi varētu priecāties. Ar «Pērkonu» un citām pašmāju grupām «Sestā jūdze», «Rakstu raksti» un «Z-scars», kā arī pūtēju orķestri viņš piedalījies Smiltenes novada ballītē.

«Koncerta laikā citēju arī dalailamas teikto – cilvēki ir radīti, lai viņus mīlētu, un lietas ir radītas, lai tās lietotu. Lai tevī pašā sapumpuro un uzplaukst zars. Neatkarīgi no garīgo prakšu dažādības un reliģijas skaidrs ir viens, ka ir jāsāk pašam ar sevi pilnveidošanās ziņā. Ja mēs mīlam lietas un lietojam cilvēkus, tad rodas haoss. Pasaulē sākas sajukums, kad savus tuvākos lietojam vai, pat ļaunāk, izmantojam, bet lietas mīlam. Budisms ir man tuvs un saprotams, ikdienā mēdzu apmeklēt uz Latviju atbraukušo budistu mūku lekcijas.

Saulgriežu tradīcijas man nav sevišķi tuvas. Īsta svinēšana bija bērībā pie upes, toreiz pavadīju laiku kopā ar draugiem un ģimeni. Kopš esmu rīdzinieks, ir gadījies pat tā, ka Jāņu nakti pavadu viens pats savā dzīvoklī. Savukārt reiz biju aizbraucis ar savu mašīnu pie dabas un bagāžniekā bija vīna krājumi.

23. datums ir gan vārda diena, gan saulgrieži, kuros svinam gada īsāko nakti. Es neesmu izteikts tradicionālais latvietis. Tomēr jāatzīst, ka tajā naktī, kad vasara ir tikko piedzimis, ir kaut kas īpašs. Man tas ir laiks, kad gremdējos filozofiskās pārdomās. Tas ir kā gada viduspunkts, pārdomas par paveikto un cerības par nākotni.»